

*Ващук О. П.,**кандидат юридичних наук,**доцент кафедри криміналістики**Національного університету «Одеська юридична академія»*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ САМООБМОВИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Анотація. У статті автор аналізує усталені визначення криміналістичної характеристики та криміналістичної класифікації досліджує крізь їх призму самообмову при розслідуванні злочинів. Характеризує особливості криміналістичної характеристики та класифікації самообмови особи при розслідуванні злочинів, визначає її специфіку і особливості. Криміналістичну класифікацію самообмови проведено за критеріями, які сприяють більш повній та своєчасній її діагностиці.

Ключові слова: розслідування злочинів, криміналістична характеристика, криміналістична класифікація, самообмова, показання, процесуальний статус.

Постановка проблеми. Аналізуючи практику розслідування злочинів ми простежили обумовлений зв'язок який підтверджує, що традиційні методи дослідження інформаційного (емоційного) стану особи і виявлення ознак самообмови не завжди працюють, або працюють не в належному обсязі. В цьому напрямку увагу до себе привертають нові методи отримання криміналістичної інформації, основою яких є вивчення зовнішніх і внутрішніх психофізіологічних, вербальних та невербальних проявів особи. Судово-слідча практика свідчить про вагомість своєчасного діагностування самообмови особи, виявлення якої сприяє досягненню істини в кримінальному провадженні ще на початковій стадії розслідування злочинів. Тому, виникає закономірна необхідність дослідження самообмови як окремої категорії та її криміналістичної класифікації, що обумовлено особливостями конкретних видів кримінальних проваджень та слідчою ситуацією.

Аналіз останніх досліджень. Питанням дослідження самообмови присвячені роботи Р.С. Белкіна, С.М. Богомолвої, Є.П. Іщенко, В.О. Образцова, М.П. Яблокова та ін.

Метою статті є теоретична розробка основ криміналістичної характеристики та криміналістичної класифікації самообмови при розслідуванні злочинів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Генезис терміну «криміналістична характеристика» відправною точкою має криміналістично-значущі ознаки та розуміння того, що в ній, відображаються особливості певного виду злочинів. За думкою Белкіна Р.С., криміналістична характеристика злочину – це імовірнісна модель події, яка може бути основою для імовірнісного умовиводу такого як, слідча версія [1, с. 687–689]. Матусовський Г.А. доповнюючи цей термін вказує, що криміналістична характеристика – це система відомостей про певні види злочинів, ознаки його суб'єкта злочину, тобто особи злочинця, його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи, які мають значення для виявлення і розкриття таких діянь криміналістичними методами, засобами, і прийомами [2, с. 367–374]. В свою чергу Шурухов М.Г. уточнює, що це система узагальнених даних про спосіб вчинення, механізм і типові сліди злочину, особу злочин-

ця, ознак і особливостей злочину та супутніх йому обставин, що сприяє оптимізації методики розслідування в розкритті і розслідуванні злочинів та практичному використанню методів, засобів і прийомів криміналістики [3, с. 450-451]. Більш лаконічно до визначення поняття криміналістична характеристика підійшов Салтєвський М.В. вказавши, що це інформаційна модель, яка являє собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [4, с. 418-419].

Природа терміну «самообмова» веде нас не до юридичних категорій, а до лінгвістичних, відкриваючи перед слідчим безліч її видів, станів, відображень. Відомий адвокат П. Домбровицький зазначає, що самообмова – це усвідомлене визнання особою вини за не вчинений ним злочин [9]. Толковий словник трактує самообмову як, неправдиве обвинувачення самого себе, взяття на себе чужої провини [10]. Вчений-криміналіст Є.П. Іщенко підкреслює, що самообмова – це заява особи, що уявляє собою умисне і не відповідаючи дійсності дані про вчинення ним або причетності к вчиненню реального чи уявного злочину [11]. В той же час В.О. Образцов і С.М. Богомоллова уточнюють, що самообмова – це завідомо неправдиві показання підозрюваного або обвинуваченого з приводу своєї уявної причетності до вчиненого або не вчиненого злочину [12]. Проаналізувавши та узагальнюючи вищезазначені поняття «самообмови» та праці інших вчених в цьому напрямку, як М.П. Яблокова, В.Я. Колдіна, С.Р. Россинської, Т.В. Варфоломєєвої, В.Г. Гончаренко, В.І. Боярова і інших [13; 14; 15; 16; 17; 18], ми приходимо до висновку що самообмова – це завідомо неправдиві дані, які надає особа щодо своєї причетності (участі) до події злочину та її обставин.

Термін, а то і сам факт самообмови зустрічається в кримінальних провадженнях частіше, ніж в адміністративних, цивільних та господарських справах. Кримінальним процесуальним кодексом не передбачено покарання за самообмову для таких учасників кримінального провадження, як підозрюваний чи обвинувачений. У випадку «самообмови» іншими учасниками, такими як свідки, то вони будуть нести відповідальність за ст.ст. 383, 384 КК України (завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, завідомо неправдиве показання), а потерпілий за давання завідомо неправдивих показань [19, с. 184].

Реалізація засад кримінального провадження надає слідчому можливість при проведенні криміналістичної класифікації за основу брати, перш за все, кримінально-правову нормативність. Однак, здійснення криміналістичної класифікації не повинно бути самоціллю для вчених, оскільки вона розглядається як основа для побудови системи окремих криміналістичних методик [5, с. 162].

Під криміналістичною класифікацією розуміється систематизація за криміналістично-значущими підставами, що сприяє формуванню криміналістичних характеристик

злочинів і розроблення окремих криміналістичних методик [6, с. 9]. Основою криміналістичної класифікації злочинів мають бути взаємообумовлені критерії:

1) кримінально-правовий, що визначає декларативну суть класифікації, передбачену нормою закону;

2) криміналістичний, що враховує чинники, ознаки і властивості, пов'язані зі специфікою виявлення і розкриття злочинів різних видів залежно від особливостей предмета посягання, обстановки підготовки, вчинення і приховування злочину, його механізму, типології особи злочинця, мети та мотивації злочинних дій тощо [7, с. 366].

Таким чином, система класифікації злочинів складається з двох підсистем: кримінально-правової класифікації, побудованої за родами, видами, складами злочинів, а також за об'єктивними та суб'єктивними ознаками, які містяться в кримінально-правових нормах і криміналістичної класифікації злочинів, основою якої є кримінально-правова класифікація [8].

Класифікувати самообмову, як окрему категорію в теорії криміналістики та кримінальному провадженні варто за наступними критеріями:

1. В залежності від конструювання структури самообмови в показаннях:

- проста самообмова;
- складна самообмова.

2. В залежності від долі самообмови в порівнянні з правдивими показаннями:

- повна самообмова;
- часткова самообмова.

3. В залежності від спрямованості самообмови щодо себе та інших осіб:

- самообмова щодо себе;
- самообмова щодо іншої особи;
- самообмова щодо себе та одночасно інших осіб.

4. В залежності від місця самообмови в слідчих діях:

- при проведенні слідчих (розшукових) дій;
- при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

5. В залежності від слідчої (розшукової) дії самообмова:

- при проведенні допиту;
- при проведенні обшуку;
- при проведенні освідування;
- при проведення пред'явлення для впізнання;
- при проведенні слідчого експерименту.

6. В залежності від події злочину самообмова:

- при дійсному злочину;
- при уявному злочину.

7. В залежності від обставин самообмови:

- щодо події злочину в цілому;
- щодо окремих обставин події злочину.

8. В залежності від мети самообмови:

- приховання причетності іншої особи;
- приховання власної причетності;
- приховання події іншого злочину.

9. В залежності від цілей самообмови:

- переслідування корисливих цілей.
- переслідування не корисливих цілей;
- переслідування особистих, не корисливих цілей.

10. В залежності від процесуального статусу учасника кримінального провадження самообмова може бути:

- самообмова потерпілого;
- самообмова свідка;
- самообмова підозрюваного;
- самообмова обвинуваченого.

Перелік підстав та види самообмови варто в подальшому більш детально дослідити та охарактеризувати, виокремити ознаки, властивості та чинники для своєчасного та оперативного виявлення, діагностування, попередження її.

Висновки. Самообмова, як окрема криміналістична категорія, це завідомо неправдиві дані, які надає особа щодо своєї причетності (участі) до події злочину та її обставин, а місце та значення криміналістичної класифікації самообмови в криміналістичній характеристиці та методиці розслідування злочинів визначається через її систематизацію за криміналістично-значущими підставами, які сприяють формуванню криміналістичних характеристик злочинів та окремих методик розслідування злочинів.

Література:

1. Аверьянова Т. В. Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика : Учебник для вузов / Под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина. – М. : Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2002. – 990 с.
2. Криминалистика : підручник для студентів юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.
3. Шурухов Н. Г. Криминалистика: учебное пособие. – М. : Юристъ, 2005. – 639 с.
4. Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : Підручник. – К. : Кондор, 2006. – 588 с., 32 іл.
5. Журавель В. А. Криміналістична класифікація злочинів : засади формування та механізм застосування / В. А. Журавель // Вісник Академії правових наук. – 2002. – № 3 (30). – С. 160.
6. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / кол. авт. : В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. – Х. : Право, 2006. – 624 с.
7. Криміналістика : підручник для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.
8. Шур Б. В. Криміналістична класифікація злочинів : співвідношення із суміжними поняттями / Радник. // Український юридичний портал. – <http://radnuk.info/statii/569-kvalif/15198-2011-01-21-10-03-27.html>.
9. Самообмова і дача неправдивих показань: відмінності в юридичній практиці. Автор: адвокат Петро Домбровицький. – <http://dombrovitsky.ru>. – Опубліковано admin в Пт., 04/08/2011 – 16:35.
10. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка (онлайн версия). – <http://www.vedu.ru/expdic/30782/>.
11. Ищенко Е. П. Криминалистика: учебное пособие. / Под редакцией Е. П. Ищенко для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности «Юриспруденция». – Министерство образования Российской Федерации. Московская государственная юридическая академия. – 2000. – 680 с.
12. Образцов В. А., Богомолова С. Н. Криминалистическая психология. – М. : Юнити-Дана, Закон и право, 2002. – 448 с.
13. Белкин Р. С., Винберг А. И. Криминалистика и доказывание (методологические проблемы). – М., 1969. – 216 с.
14. Белкин Р. С. Криминалистика : Учебный словарь-справочник. – М., 1999 – 268 с.
15. Криминалистика : учебник / под ред. Н. П. Яблокова, В. Я. Колдина. – М., Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 464 с.
16. Россинская Е. Р. Криминалистика. Вопросы и ответы : Учеб. пособие для вузов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 351 с.
17. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.
18. Организованная преступность : Курс лекций – СПб. : Питер, 2002. – 368 с. : ил.
19. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 21 січня 2013 року). – Х. : Одиссей, 2013. – 232 с.

Вашук О. П. Криминалистическая характеристика и классификация самооговора при расследовании преступлений

Аннотация. В статье автор, анализируя сложившиеся определения криминалистической характеристики и криминалистической классификации, исследует сквозь их призму самооговор в расследовании преступлений. Характеризует особенности криминалистической характеристики и классификации самооговора личности при расследовании преступлений, определяет ее специфику и особенности. Криминалистическую классификацию самооговора осуществлено по критериям, которые способствуют более полной и своевременной ее диагностике.

Ключевые слова: расследование преступлений, криминалистическая характеристика, криминалистическая классификация, самооговор, показания, процессуальный статус.

Vaschuk O. Forensic characteristics and classification of self-incrimination during investigation of crimes

Summary. The article analyzed the established definition of forensic characteristics and classification of exploring through the prism of self-incrimination in the investigation of crimes. The features of criminological characteristics and classification of individual self-incrimination in the investigation of crimes, determines its specificity and characteristics. Forensic classification of self-incrimination conducted by criteria that promote the full and timely diagnosis of her.

Key words: crime investigation, forensic characterization, forensic classification, self-incrimination, testimony, procedural status.